

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDA- TIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1467. De inventaris van de hoofdkerk vermeldt “een cruse cristallin dat Joes Vite quam met diverschen steenen”, doch er staat niet bij of het al dan niet tot de fundering behoorde. Dhanens (210C) meent dat dit kruis mogelijks prijkte in de centrale nis van het verondersteld tussenregister (noot 223). In deze inventaris wordt ook een “roet boucxkin” vermeld “beghin-nende Discite filie Syon ecce rex tuus venit”, wat direkt herinnert aan de banderol boven de profeet Zacharias op het Lam Gods : Exulta satis filia Syon jubila ecce rex tuus venit”. De inventaris is mogelijks opgemaakt door pastoor Johannes Dullaert, die in zijn fundatie-akte van 1463-4 bepaalde dat in de hoofdkerk tijdens de Missus-feeste een toneelopvoering zou plaatsgrijpen waarin de Boodschap van Gabriël aan Maria werd vertolkt, terwijl er een duif uit het gewelf werd neergelaten. Ook de “orghelare, blaseren en bayardiers” waren van de partij (noot 210C).

1468 De Villa-triptiek te Riggisberg-Bern, Abegg-Stiftung vertoont volgens Dhanens (noot 204A) verwantschappen met het Lam Gods : het kostuum van Nicodemus, de man met de gevouwen handen met de muts en het met bont omzoomde bovenkleed met zijdelingse split (cfr. zgn. zelfportret van Hubert). Daar op deze triptiek een lid van de familie de Villa - Italiaanse kooplied verblijvende te Gent - is afgebeeld en Odonijn de Villa in 1468 opdracht gaf aan de Gentse schilder Daniël de Ryke - die in zijn tijd hoger gewaardeerd werd dan Hugo van der Goes en van wie men geen werk met zekerheid kan aanduiden - een “tafle van portratueren” te vervaardigen, neemt Dhanens direkt aan dat het om dit werk gaat. De Villa kan ook bij andere schilders en in andere steden - zoals Portinari - taferelen laten maken hebben. De invloed van Rogier in dit werk laat ons vermoeden dat de auteur ervan rond het Brusselse moet gelokaliseerd worden (noot 163).

1468-1478. De Gentse grootmeester Hugo van der Goes inspireerde zich bij het scheppen van het linkerluik van de Weense diptiek, voorstellende “De Zondeval” op het Gentse retabel. Het landschap dat bij van Eyck nog illustratief is, wordt hier een prachtige tuin die men kan binnen wandelen. De nietszeggende gelaatsuitdrukking van Eva op het Gentse werk wordt bij meester Hugo omgetoverd tot een veel verwachtende blik. De contouren van de naakten zijn veel duidelijker aangebracht dan bij van Eyck (noot 90). De opmerking van Münzer (1496), die vermeldt dat een schilder gek werd omdat hij het Lam Gods niet kon kopiëren, waarvan men zonder enige reden aanvaardt dat het hier om van der Goes gaat, zou men nader moeten beschouwen. Van Eyck’s werken zijn zoals theaters opgebouwd uit

een voor- en een achterplan, terwijl meester Hugo als eerste een ruimte in correct perspectief kon weergeven. De starende blikken van een van Eyck worden vervangen door karakter- en individuele portretten. Trouwens in die periode zijn menige kunstenaars gek geworden, o.a. Cornelis van Cleef, Mathias Grünewald, enz. Van der Goes inspireerde zich op het Lam Gods, o.a. voor het paneel met Sir Edward Bonkel van het Holyrood-altaar (musicerende engelen), doch het lag zeker niet in zijn bedoeling een kopie van een schilderij te maken dat veel archaischer was dan zijn eigen oeuvre. Van der Goes mag iconografisch en kompositorisch als de grootste vernieuwer van de 15de eeuw genoemd worden. En als hij dan een luik, zoals op het Holyrood-altaar, als voorbeeld nam, zien we hoe persoonlijk hij tot een nieuwe creatie kwam. (Het gladde voorhoofd krijgt bij Van der Goes een beenderige hersenpan waardoor de engel een individueler uitzicht krijgt; de vlakke achtergrond weet Hugo open te werken, waardoor het kerkgebouw een dieptewerking krijgt).

Daar Vasari (noot 23a) citeerde dat Antonello da Messina naar Vlaanderen was gereisd om er in Brugge Jan van Eyck te ontmoeten, had een slimme vervalser een document gecreëerd waarin vermeld wordt dat deze Italiaanse schilder uit dankbaarheid om hem te leren schilderen met olieverf een schilderij schonk aan de St.-Baafskathedraal te Gent. Opeens was da Messina verheven tot medewerker van het Lam Gods. Het bedrog kwam snel uit daar da Messina (ca. 1430-1479) ongeveer 10 jaar oud was toen van Eyck overleed (cfr. 145b). Het geschonken werk werd in verband gebracht met de Kruisiging van deze Italiaan (Antwerpen, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten), dat toen bewaard werd in de verzameling van professor Jean van Rotterdam te Gent (en niet zoals L. De Bast, *Historique sur Antonello de Messine*, 1824, blz. 346, meent in de verzameling van de gouverneur van Oost-Vlaanderen, baron de Keerbergh de Kessel, die wel als eerste het schilderij vermeldde in zijn : *Ursula, princesse britannique de Hemling* 1818), die het werk verworven had uit de collectie Douairière Maelcamp de Balsberghe (die het gekocht had in Italië).

NOTEN

211. A. De Schryver-R.H. *Marynissen*, De oorspronkelijke plaats van het Lam Godsretabel. Nieuwe gegevens betreffende het van Eyck probleem, Antwerpen 1952, overgenomen in : Coremans (noot 6b).
212. J. Duverger, De navorsingen betreffende de van Eyck's, in : "Het oude land van Loon", 1954, blz. 12.
213. V. Denis, A propos de l'emplacement original de l'Agneau Mystique, in : *Belgisch tijdschrift voor oudheidkunde en kunstgeschiedenis*, XXV. 1953, blz. 215-216.
- 213A. Rymer, *Foedera...* XII, 1711, blz. 43.

- 213B. *M.J. Friedländer*, Hans Memling and Gerard David, Early Netherlandish Painting, Leiden-Brussels, 1971, nrs. 9, 22.
- 213C. *H. Pauwels*, De eeuw der Vlaamse primitieven, Brugge 1960, blz. 145-6.
- 213D. *R. Koch*, Geertgen tot St.-Jans in Bruges, in : The Art Bulletin, XXXIII, 1951, blz. 259.
- 213E. *W. Dezutter*, Geertgen tot Sint-Jans, in : Cat. Meesterwerken uit Praag 1450-1750, drie eeuwen Vlaamse en Hollandsche schilderkunst, Brugge 1974, blz. 76.
- 213F. *R. Van Elslande*, Een eyckiaanse Kruisdraging in het kasteel te Gaasbeek, in : Het Oude Land van Edinge en omliggende (in voorbereiding).
214. Les primitifs flamands, II, Répertoire des peintures flamandes du quinzième siècle. Collections d'Espagne, Antwerpen, 1953, blz. 37-38.
215. *G. Marlier*, Le maître de la légende de sainte Ursula, in : Jaarboek 1964, Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, 1965, blz. 31, ill 20.
- 215A. *De Laborde*, Les manuscrits à peintures de la cité de Dieu de Saint-Augustain, Parijs 1909, pl. CXIX; *A. Schramm*, Der Bilderschmuck der Früdrukke, Leipzig 1920, XVII, ill. 161.
216. a) *K. Voll*, Altes und Neues über die Brüder van Eyck, in : Repertorium für Kunstwissenschaft, Bd. XXIII (1900), blz. 93-95; b) *K. Voll*, Die Werke des Jan van Eyck, Strassburg 1900, blz. 35.
217. *S. Reinach*, Répertoire de peintres du Moyen Age et de la Renaissance (1280-1580), dl. V, Parijs 1922, blz. 324.
- 217A. *L. Van Puyvelde*, La peinture flamande au siècle des van Eyck, Parijs-Brussel-New-York, Amsterdam-Londen 1953, blz. 89-91.
- 217B. *L. Maeterlinck*, Influence des intailles et des camées antiques sur les artistes primitifs de la Flandre et de Gand, in : Gand Artistique, 3 jg., nr. 3, 1 maart 1924, blz. 56-57.
- 217C. *M.J. Friedländer*, Dieric Bouts and Joos van Gent, Early Netherlandish painting III, 1968, nr. 20-70.
218. *J. Duverger*, Kopieën van het Lam Gods-retabel van Hubrecht en Jan van Eyck, in : Bulletin der Koninklijke Musea voor Schone Kunsten te Brussel, III (1954), blz. 51-68.
219. *E. Bock*, Die Zeichnungen in der Universitätsbibliothek Erlangen, Frankfurt a.-M. 1924, textband, blz. 330.
- 219A. *Ch. de Tolnay*, Le retable de l'Agneau Mystique des frères van Eyck, Brussel 1938 afb. 39.
- 219B. *L. Von Baldass*, Hieronymus Bosch, Wenen 1943 blz. 60.
- 219C. *R. Delogu*, La Galleria Nazionale della Sicilia (Initerari dei Musei Gallerie e Monumenti d'Italia), Rome 1962, blz. 46.
220. *H. Pauwels*, *H.R. Hoetink*, *S. Herzog*, Jan Gossaert genaamd Mabuse, Katalogus tentoonstelling Museum Boymans-van Beuningen, Rotterdam 15 mei-27 juni 1965 - Groeningemuseum, Brugge 10 juli-31 augustus 1965, blz. 83-4.
221. a) *V. Denis*, A propos de l'emplacement original de l'Agneau Mystique, in : Belgisch Tijdschrift voor Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis, dl. XXII, Brussel 1953-15-6; b) *L. Pastor*, Die Reise des Kardinals Luigi d'Aragona durch Deutschland, die Niederlande, Frankreich, Oberitalien, 1517-1518, beschrieben von Antonio de Beatis, in : Janssens Geschichte der deutschen Volkes Erläuterungen und ergänzungen, IV, 4 Freiburg in Bresgau 1905, blz 117-8 (vertaald dr. *V. Fris*, in : Bulletin der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 1910, blz. 42-70).

222. a) *P. Eeckhout*, Albrecht Dürer in de Nederlanden, Brussel 1977, blz. 145; b) *J. Veth-S. Muller*, Albrecht Dürers Niederländische Reise, bd. 2, Utrecht-Berlijn, 1918, I.
223. *E. Dhanens*, De wijze waarop het Lam Godsretabel was opgesteld, in : Gentse Bijdragen tot de Kunstgeschiedenis en Oudheidkunde, dl. XXII, 1969-1972, blz. 110, 123, 137.
- 223A. *M. Jirmounsky*, Deux sources d'inspiration dans la peinture portugaise au XVIe siècle, in : Gazette des Beaux-Arts, 1936, I, blz. 138.

Rudy VAN ELSLANDE
('t vervolgt)

HET DOCUMENTATIECENTRUM : EEN KENNISMAKING

Het D.C. (V.Z.W.) is de gemeenschappelijke bibliotheek en ontmoetingsplaats van twee heemkundige kringen nl. 'De Oost-Oudburg (Sint-Amandsberg) en de Heemkundige en Historische Kring Gent.

Wie tot hertoe verzuimde een bezoek te brengen aan voornoemd centrum wordt uitgenodigd kennis te nemen met een boekenfonds dat aan jong en oud een kostbare informatie kan bezorgen over geschiedenis, kunst, onderwijs, literatuur, genealogie en vooral Gent en omstreken.

Een fonds dat men kosteloos ter plaatse kan raadplegen.

Wie lid is of wordt van één der geciteerde kringen kan eveneens boeken, tijdschriften, affiches, prentkaarten, doodprentjes, foto's en noem maar op, kosteloos ontlenen, en door wederzijdse kennismaking met andere bezoekers het verleden herbronnen.

Maak er dankbaar gebruik van op elke zondag van 10 tot 12u, behoudens op feestdagen en tijdens de vacantiemaanden juli en augustus.

Geen drempelvrees, iedereen is welkom en verzekerd van een warm onthaal.

Onze dank gaat aan al de leden, die in de loop van het voorbije jaar, het doc. centrum hebben bedacht met giften, wenken en wensen.

Wij hopen, dat ook in 1986, talrijke schenkingen ons fonds komen verrijken, om bij te dragen de streekgeschiedenis op nieuwe paden te leiden !